

засобів виробництва планувалося сформувати широкий український середній клас, який стане основою громадянського суспільства. Активне громадянське суспільство сформує демократичну, правову, соціальну державу, яка відстоює інтереси середнього класу. У суспільстві стане домінувати культура і мораль середнього класу, а демократичні цінності стануть основними.

Ключові слова: ідеальна уявна модель, універсум-система, соціальний проект, соціальна технологія, міра, структура, середній клас.

GLAZUNOV V.

doctor of philosophical sciences, associated professor,
Professor of the Department of social philosophy and public administration of
Zaporizhzhya National University
(Zaporizhzhya, Ukraine)
vladcpu@inbox.ru

INITIAL VERSION OF THE IDEAL MENTAL MODEL OF "INDEPENDENT UKRAINE"

Summary

An analysis of original version of the ideal mental model of Ukrainian system of interaction between the stat and civil society that was presented by elites of the transition period is presented in article. The reasons, purpose, objectives, approaches, principles, methods, tools, forms, techniques project of social project in modern Ukraine is formulated; optimal algorithm- technology of the ideal model forming is also presented. To achieve Ukraine's competitiveness on the geopolitical level civil society had to solve several problems. Following the liberalization of the system due to the privatization of production complex to form a broad Ukrainian middle class that will be the basis of civil society is planned. Active civil society forms a democratic, legal, social state, which defends the interests of the middle class. The culture and morality of the middle class will dominate in the society and democratic values will be its basis.

Keywords: imaginary ideal model, the universe system, social project, social technology, measure, structure, middle class.

УДК : 141.7

ПОДМАЗІН С.І.

доктор філософських наук, доцент, завідувач обласним
науково-методичним Центром психології та соціології освіти
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(м. Запоріжжя, Україна)
advancing-time@i.ua

ЕВОЛЮЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ ОСВІТИ ЗІ ЗМІНОЮ СВІТОГЛЯДНИХ ЕПОХ

Анотація

В статті здійснено аналіз еволюції провідних цілей освіти протягом основних культурно-історичних епох цивілізації: традиціоналізму, модерну та постмодерну. Основною рисою традиційних суспільств є панування релігійних уявлень щодо реальності, політика і релігія становлять єдине ціле. Політична влада вважалась однією з форм Божої волі. Освіта у традиційному суспільстві здійснювалася як імпліцитно — в процесі самого життя родин та громад, так і організовано — у релігійних та ремісницьких інституціях.

Промислова революція створила основу для становлення індустріального суспільства, на тлі успіхів у науці, техніці та виробництві почав вибудовуватися новий тип світогляду, який прийнято іменувати «модерністським», а відповідну йому культурну епоху — «модерном». Основна ідея модернізму — ідея Прогресу.

Постмодернізм робить спробу зняти протиставлення раціонального та ірраціонального, науки і літератури, науки і релігії, вважаючи, що між ними немає принципових відмінностей. Відбувається формування людини, здатної до адаптації в мультикультурному світі. Створюються умови для формування людини, здатної до змін протягом всього життя.

В нових умовах формується парадигма особистісно-орієнтованої освіти, метою якої є створення умов для формування особистості з високим рівнем суб'єктності, здатною до вільного вибору та відповідальною за наслідки своїх дій.

Ключові слова: Традиціоналізм, консерватизм, модерн, постмодерн, освіта, прогрес, особистість, свобода, вибір, відповідальність.

На протязі історичного часу розвитку європейської культури (до якої належать і Україна, і Росія) відбувалися помітні зміни домінуючих ідей щодо розуміння людиною себе і світу. Історичний період, в якому домінували певні ідеї, прийнято визначати як культурно-світоглядну епоху. Найбільш дослідженими та філософськи осмисленими є такі епохи, як традиціоналізм, консерватизм, модерн та постмодерн.

Метою нашого розмислу в даній роботі є співставлення певних світоглядних епох та виявлення особливостей провідних ідей організації освіти: виховання, навчання та саморозвиток особистості.

Вмістом такого світогляду є традиція (від лат. *traditio* – передача) – це анонімна, така, що стихійно склалася, система зразків, норм та правил, якими керується у своїй діяльності досить велика і стала група людей. Традиція може охоплювати все суспільство на певному періоді його розвитку. Такі суспільства визначаються у філософії та культурології як традиційні (традиціоналістські) суспільства. Найбільш сталі традиції не усвідомлюються як змінне, вони усвідомлюються як такі, що були завжди.

Традиції синкретичні, вони вміщують у собі зміст життя, його оцінку, акумулюють досвід успішної колективної діяльності і виступають проектом майбутнього.

Панування традиціоналізму притаманне колективістським спільнотам від архаїчних до тоталітарних суспільств ХХ століття та тоталітарно-релігійних суспільств сучасності.

Традиціоналізм, виступаючи за збереження існуючого стану речей, вороже ставиться до будь-яких змін як у суспільно-політичній, так і у філософській та науковій сферах. Традиціоналізм у сфері творчості означає підкорення канону і свідому відмову від новаторства.

Основними рисами традиційних суспільств є:

- панування релігійних уявлень щодо реальності;
- низький рівень життєвої активності, який обумовлений, з одного боку – низьким рівнем розвитку засобів виробництва, а з іншого боку – розумінням земного існування як етапу підготовки до буття у потойбічному світі;
- людина сприймається як складова частина більшого: сім'ї, роду, клану, громади та суспільства в цілому;
- соціальні стосунки вибудовуються на основі єдності походження та перспектив майбутнього;
- політика і релігія становлять єдине ціле. Політична влада вважалась однією з форм Божої волі. Влада або обмежувалася релігією (західне християнство), або підкоряло її своїм політичним інтересам (східне християнство);

– натуральний характер виробництва в умовах низького рівня розвитку виробничих сил та способу виробництва був спрямований, перш за все, на задоволення нагальних потреб, а не на торгівлю, і, відповідно, на зростання виробництва товарів та послуг.

Освіта у традиційному суспільстві здійснювалася як імпліцитно – у процесі самого життя родин та громад, так і організовано – у релігійних та ремісницьких інституціях. За освіту учні завжди платили: грошима, працею, послугами тощо. Приклад безкоштовної освіти у Спарті, на наш погляд, є некоректним, бо саме спартанське суспільство існувало за рахунок експлуатації сусідніх народів – ілотів, які фактично були рабами спартанців.

Загрозу традиційному суспільству становили ті зміни, які було важко контролювати: зростання населення, природні негаразди, епідемії, загрози війни з боку сильніших суспільств. Наприклад, епідемії чуми в Європі знизили чисельність селян та робітників настільки, що більшість підневільних поступово перейшла у стан найманих працівників. Недостатність трудових ресурсів сприяла розвитку засобів виробництва і, відповідно, зростанню складності праці. Таким чином, суспільний та технічний розвиток ставав необхідністю.

У цих умовах відбувається трансформація традиціоналістського світогляду у консервативний, в якому збереження традицій хоч і є основним принципом, але й допускаються, навіть підтримуються необхідні корисні зміни.

Отже, оскільки розвиток суспільства, науки і техніки є не тільки незворотнім, а й необхідним для збереження самого традиційного суспільства, відбувається становлення консервативного світогляду. Консерватизм (від лат. *conservo* – зберігати) можна визначити як ідеологічну прихильність до

традиційних цінностей, порядків, соціальних та релігійних доктрин. Головною місією консерватизму вважалося збереження традицій суспільства, його інституцій та цінностей [1].

Консерватизм є теоретичним та емпіричним розвитком традиціоналізму, відповіддю на проблеми існування традиційних суспільств. У той же час консерватизм кристалізувався як світогляд на тлі великих соціальних потрясінь, викликаних намаганням швидко побудувати «правильне суспільство». Найбільшим таким потрясінням стала Велика французька революція та її наслідки, що вплинули на весь уклад життя Європи.

Як і ортодоксальні традиціоналісти, консерватори підкреслюють цінність існуючого державного та суспільного устрою, але не зводять його до абсолютного ідеалу. Консерватори визнають необхідність змін, хоч і ставляться до них з підозрою. У той же час вони відкидають радикальні реформи. Зміни мають відбуватися еволюційно, проходити емпіричну перевірку в локальних межах, а вже потім розповсюджуватись на все суспільство.

Консерватор розуміє суспільство як особливу реальність, що має своє внутрішнє життя і крихку структуру. Він певен, що суспільство — це складний живий організм, його неможливо перебудувати як механічну систему. На думку консерватора, у суспільних відносинах має діяти принцип спадкоємності, а не революційних перетворень, які можуть загрожувати положенню правлячого класу, а значить і його, конкретного консерватора привілейованого стану. Консерватори переконані, що система ієрархічних громадських відносин дана Богом і не може бути змінена людьми на свій розсуд, принцип рівності не може становити основу суспільного устрою

Як альтернатива соціальній революції, консерватизм підтримав промислову революцію, яка відбувалася на основі науково-технічного прогресу. Промислова революція, інтенсифікуючи виробництво, збільшуючи обсяг товарів та послуг, хоч і створювала нові проблеми, але вирішувала старі – невдоволеність більшості верств населення умовами свого існування, зокрема дуже низьким рівнем споживання. Формувався буржуазний суспільний устрій.

Новий тип виробництва ставив нові вимоги щодо освіти населення. По-перше, початкова освіта, що формує елементарну грамотність, стає масовою і в значній мірі безкоштовною. Необхідність оволодіння досить складними навичками та засобами виробництва ініціює професійну освіту. Професійна освіта робітника, його кваліфікація стає товаром. Відповідно, робітник продає свою працю на різних умовах. Більш того, професійна освіта набуває ознак неперервності для акумуляції робітниками корисних інновацій.

Знання про інновації розповсюджувалися по-різному. Робітники, які отримали відповідну кваліфікацію у одного роботодавця, могли перейти до іншого як самостійно, так і згідно з договором – на стажування. Такий спосіб підвищення кваліфікації був дуже розповсюджений у деяких країнах, таких як Англія, Франція, Швейцарія, Росія; відправка робітників за кордон на стажування була державною політикою й відповідно фінансувалася. Як і сьогодні, стажер вів відповідні записи [2].

Наукові знання, якщо вони не піддавали сумніву існуючий суспільний лад, розповсюджувалися через філософські спілки й гуртки, члени яких, зокрема, вивчали «натуральну філософію», як тоді іменували природничі науки та їх практичне застосування. Було засновано важливі наукові інституції, наприклад Лондонське королівське товариство з розвитку знань про природу (1660 р.). Французька академія наук (1666), Берлінська академія наук (1700), Петербурзька академія наук (1724), метою діяльності яких було не тільки здобуття наукових знань, але й розповсюдження їх серед усіх освітніх установ та широких верств населення.

Промислова революція змінила й середньовічні університети, поступово зростав світський характер їхньої діяльності, а освітні стандарти наближались до сучасних. З'явилися нові вищі, зокрема політехнічні та спеціалізовані інститути та академії.

Таким чином, консервативний світогляд, розуміючи необхідність промислового розвитку, приймав та навіть сприяв науковому та технічному прогресу.

Промислова революція створила основу для становлення індустріального суспільства, на тлі успіхів у науці, техніці та виробництві почав вибудовуватися новий тип світогляду, який прийнято іменувати «модерністським», а відповідну йому культурну епоху — «модерном».

Модерн (фр. *moderne* — сучасне, сучасність) — історичний період, що почався з епохи Просвітництва (XVII–XVIII ст.), те саме, що і Новий час.

Проект модерну, сформований у XVIII ст. філософами Просвітництва, має місію постійного розвитку не тільки природничих наук, але й наук, що об'єктивізують універсальні основи моралі та права задля вивільнення інтелектуального та духовного потенціалу й подальшого їхнього використання не тільки в виробничій, а й у соціальній практиці.

Модерним вважається те, що сприяє об'єктивному вираженню «актуального духу часу» (Ю. Габермас) [3].

У понятті «модерн» поєднуються економічні, соціокультурні і політичні риси. Процес ствердження та розповсюдження принципів модерна отримав назву «модернізація».

Визначальними ознаками суспільства модерну є:

- створення промислового виробництва на основі машинних технологій;
- домінування раціонального сприйняття сутності соціуму та природи людини у відповідності з науковими принципами;
- легалізація раціональних принципів та механізмів контролю громадян за соціально-політичними процесами, динаміка розвитку яких сприймалася з позицій теорії прогресу;
- домінуючою формою соціальної взаємодії є не безпосередня позаекономічна комунікація, а соціально-економічні взаємозв'язки, які опосередковані товарами та функціональними ролями людини в суспільстві;
- соціальний статус людини визначається не походженням, а її місцем і роллю у системі суспільного.

Постмодернізм знімає протиставлення раціонального та ірраціонального, науки і літератури, науки і релігії, вважаючи, що між ними немає принципових відмінностей. Деякі постмодерністи пропонують не тільки реабілітувати релігію і зрівняти її з наукою, але і повернути їй пріоритет, оскільки саме вона, на їхню думку, дає абсолютні, фундаментальні, «початкові істини» [5].

У сучасності двополюсний - чорно-білий світ, що живив дихотомічні опозиції масової свідомості, давав можливість екстеріоризації добра і зла, ототожнення «свого – іншого» остаточно розпався. Епоха визначеності закінчилася.

У нових умовах такі форми визначеності як фундаменталізм, націоналізм, сепаратизм є не чим іншим, як спробою самоідентифікації з опорою на традицію, що відтворює старі якості світу.

У сьогоднішньому світі людина виявляється «осередком», певного культурного середовища. Сьогодні багато представників європейської культури живуть в одному або лише в декількох поверхах своєї особистості, своєї персональності.

Відбувається формування людини, здатної до адаптації в мультикультурному світі (різноманітності, поліфонічності, неодномірності, відкритості, нелокалізованості, розпорошеності, багатомірності і т.п.). Створюються умови для формування людини, здатної до змін протягом всього життя

Е. Фромм назвав цей антропологічний тип «біофільним», що синтезує раціоналізм і спонтанність, реалізує вищий рівень творчого самовияву у всіх сферах життєдіяльності і в самому характері своєї життєдіяльності, що синтезує раціоналізм і спонтанність як вищий рівень творчого самовияву у всіх сферах Життя.

У нових умовах формується парадигма особистісно-орієнтованої освіти метою якої є створення умов для формування особистості з високим рівнем суб'єктності, здатною до вільного вибору та відповідальною за наслідки своїх дій.

Список посилань

1. Поляков Л. В. Новая философская энциклопедия: в 4-х тт.. М.: Мысль, 2001 // http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/ консерватизм
2. Розенберг Н., Бирдцелл Л. мл. Как Запад стал богатым: Экономическое преобразование индустриального мира, гл. Развитие промышленности: 1750-1880" // tp: // www.libertarium.ru/l_lib_rich0
3. Габермас Ю. Модерн – незавершенный проект// Вопросы философии. 1992. №4//http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Hab_Modern.php.
4. Педагогіка. Основні етапи розвитку педагогіки як науки // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Наріжний Ю. Культурная ситуация начала 21 века. Прощание с мифами модерна// <http://postmodern.in.ua/?p=1674>

References

1. Polyakov L. V. Novaya filosofskaya ehnciklopediya: v 4-h tt.. M.: Mysl', 2001 // http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/ konservativizm
2. Rozenberg N. , Birdcell L.ml. Kak Zapad stal bogatym: EHkonomicheskoe preobrazovanie industrial'nogo mira, gl. Razvitie promyshlennosti: 1750–1880» // tp: // www.libertarium.ru/l_lib_rich0

3. Gabermas YU. Modern – nezavershennyj proekt// Voprosy filosofii. 1992. №4//http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/Hab_Modern.php.
4. Pedagogika. Osnovni etapi rozvitku pedagogiki yak nauki // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Narizhnij YU. Kul'turnaya situaciya nachala 21 veka. Proshchanie s mifami moderna// <http://postmodern.in.ua/?p=1674>

ПОДМАЗИН С.И.

доктор философских наук, доцент,
заведующий областным научно-методическим
Центром психологии и социологии образования
Запорожского областного института
последипломного педагогического образования
(г. Запорожье, Украина)
advancing-time@i.ua

ЭВОЛЮЦИЯ ПРИОРИТЕТОВ ОБРАЗОВАНИЯ С ИЗМЕНЕНИЕМ МИРОВОЗРЕНЧЕСКИХ ЭПОХ

Аннотация

В статье проведен анализ эволюции ведущих целей образования в течение основных культурно-исторических эпох цивилизации: традиционализма, модерна и постмодерна. Основной чертой традиционных обществ является господство религиозных представлений о реальности, политика и религия составляют единое целое. Политическая власть считалась одной из форм Божьей воли. Образование в традиционном обществе осуществлялась как имплицитно – в процессе самой жизни семей и общин, так и организовано – в религиозных и ремесленных учреждениях.

Промышленная революция создала основу для становления индустриального общества. На фоне успехов в науке, технике и производстве начал выстраиваться новый тип мировоззрения, который принято называть «модернистским», а соответствующую ему культурную эпоху – «модерн». Основная идея модернизма – идея Прогресса.

Постмодернизм характеризуется стремлением снять противопоставление рационального и иррационального, науки и литературы, науки и религии, считая, что между ними нет принципиальных различий. Происходит формирование человека, способного к адаптации в мультикультурном мире. Создаются условия для формирования человека, способного к изменениям в течение всей жизни.

В новых условиях формируется парадигма личностно-ориентированного образования, целью которой является создание условий для формирования личности с высоким уровнем субъектности, способной к свободному выбору и ответственной за последствия своих действий.

Ключевые слова: Традиционализм, консерватизм, модерн, постмодерн, образование, прогресс, личность, свобода, выбор, ответственность

PODMASIN S.

Honored Doctor of Philosophy, Professor,
Head of the Regional Scientifically-Methodical Centre
of Psychology and Sociology of Education of
Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education
(Zaporizhzhya, Ukraine)
advancing-time@i.ua

THE EVOLUTION OF THE PRIORITIES OF EDUCATION IN CONNECTION WITH THE CHANGE PHILOSOPHICAL EPOCHS

Summary

The article analyzes the evolution of the major aims of education within the main cultural and historical civilizational epochs: traditionalism, modern, and postmodern. The main feature of traditional societies is the domination of religious representations of reality. Politics and religion were the whole one. Political power was considered a form of God's will. Education in traditional society was carried out in an implicit form – in the very life of families and communities, and in an organized form – in religious and craft institutions.

The Industrial Revolution created a basis for industrial society development. Technology and production began to line up a new type of philosophy at the background of scientific progress. It is called "modernist" and the cultural epoch is called "modern". The basic idea of the epoch is the idea of Progress.

Postmodern takes away the opposition of rational and irrational, science and literature, science and religion, believing that there are no fundamental differences between them. There is a human creation which is able to adapt to a multicultural world. It creates the conditions for the formation of a person which is capable of changing throughout life.

The learner-centered education paradigm forms under the new conditions. It aims at the creation of conditions for the formation of a person with a high level of subjectivity which is capable of free choice and responsibility for the consequences of actions.

Keywords: traditionalism, conservatism, modern, postmodern, education, progress, identity, freedom, choice, responsibility

УДК: 321.01:327:316.75 (470+571)

ТАРАН В.О.

доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Запорізького національного університету
(м. Запоріжжя, Україна)
apitar@mail.ru

МОДЕРНІЗОВАНА УВАРОВСЬКА КОНЦЕПТУАЛЬНА ТРІАДА ЯК ВИРАЗНИК ІМПЕРСЬКОЇ СУТНОСТІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

В умовах боротьби за збереження і реформування української державності після революційних подій 2013-2014 рр. та відстоювання нею своєї суб'єктності в сучасному глобалізованому світі Росія представляє собою найбільш небезпечний зовнішній фактор соціально-політичної і економічної дестабілізації в Україні. Принципи такої політики чітко відображаються в офіційній російській ідеології, яка, послідовно забезпечуючи теоретичні засади для реалізації російської національної ідеї, активно використовує образ зовнішнього ворога і претензії на регіональну і світову геополітичну гегемонію. Намагання пояснити причину такої її особливості простежується в роботах цілого ряду фахівців у різних галузях, зокрема А.Зубова, Я.Грицака, О.Ситіна, М.Солоніна, Ю.Афанас'єва, Б.Немцова, М.Касьянова, А.Ілларіонова, А.Піонтковського, С.Белковського, В.Шендеровича, С.Демури, В.Застави та інших. Кожний із них дає своє бачення природи даного феномена, представляючи широкий спектр методологічних підходів. На думку автора статті, інтерес представляє осмислення названої проблеми в контексті історичної спадковості змісту провідних ідеологічних постулатів, що лежать в основі російської національної ідеї і принципів російської геополітики.

Тому *завданням* даної роботи є співставлення принципів основ сучасної російської державної ідеології з концептуальними положеннями російської державної політики, сформованими в ХІХ столітті – в період розквіту російської імперії. Оскільки ж такі положення мають багатоаспектне теоретичне підґрунтя і багатовекторне практичне спрямування, то *метою* статті є спроба показати їх безпосередній зв'язок перш за все з агресивною та імперською сутністю сучасної російської держави.

Обговорення проблеми.

Аналіз феномена російської державної ідеології неможливий без усвідомлення сутнісних засад, на яких будувалося формування російської державності. Практично вся її історія – це не тільки пошуки своєї культурно-цивілізаційної і етно-національної ідентичності, але й постійна боротьба за розширення власної території, за геополітичне домінування. Показово, що незважаючи на кардинальні відмінності за своїми соціально-політичними та економічними характеристиками ключових історичних етапів розвитку російської державності – епохи царської доби (Російська Імперія), радянського будівництва (СРСР) і посткомуністичного періоду (РФ), змістовна наповненість основних ідеологічних положень, що лежать в основі російського державотворчого процесу, в цілому залишається незмінною протягом кількох століть. Тому цілком закономірним для сучасної «путінської» Росії слід вважати спробу повернення до засад російської національної ідеї і геополітики як основи державної ідеології Російської імперії часів Миколи І, що ґрунтувалася на розробленій С.Уваровим тріаді: Самодержавство – Православ'я – Народність. Фактично йшлося про базові ціннісні орієнтири, що характеризували сутнісні ознаки російської цивілізації. Самодержавство визначалося як